

Motion till riksdagen 2006/07:Ub256

av Eva Olofsson m.fl. (v)

Utveckling av förskolan

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skollagen bör förtydligas vad gäller kommuners skyldighet att anordna barnomsorg på obekvämt arbetstid.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skollagen bör ändras så att kommunerna återfår rätten att besluta om enskilda förskolor.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma med förslag om närhetsprincip vid erbjudande om förskoleplats.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka barns rätt till modersmålsstöd och att det följs upp i kvalitetsredovisningarna.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förskolans behov av bibliotek bör tillgodoses i lagen.¹
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Kulturrådet bör ges i uppdrag att ta fram statistik över tillgången till barnlitteratur i förskolan.¹
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma med förslag om att förskolans utemiljö ska tas upp i de kommunala kvalitetsredovisningarna.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge Skolverket i uppdrag att utveckla statistiken över personalen i förskolan.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att genomföra insatser för att öka kunskapen om personal i förskolan, utöver förskollärare och barnskötare, som kan bidra till att uppnå målen och främja utvecklingen i förskolan.

¹ Yrkandena 5 och 6 hänvisade till KrU.

Fel! Okänt namn på

Bakgrund

Vänsterpartiet anser att förskolan är en rättighet och en möjlighet för alla barn. Vi har därför medverkat till de senaste årens reformer av förskolan som har gett ökad tillgänglighet och förbättrad kvalitet. Bland dessa reformer kan nämnas maxtaxa, statsbidrag till personalförstärkning och andra kvalitetsförbättrande åtgärder, rätt till förskola för barn till arbetslösa och föräldralediga, allmän förskola för 4- och 5-åringar, läroplan för förskolan, förtydligande av det pedagogiska ansvaret samt skyldighet för kommunen att erbjuda förskola.

Den målmedvetna satsningen på förskolan i Sverige har gjort att den internationellt sett intar en särställning både vad gäller tillgänglighet, kvalitet och pedagogisk utveckling. Dessutom tillhör den de institutioner i det svenska samhället som åtnjuter störst förtroende. Allra viktigast är dock att barnen, som går i förskola, uppskattar den. Vänsterpartiet vill fortsätta att utveckla förskolan. I denna motion föreslår vi ytterligare några steg mot det mål som stakades ut i propositionen Kvalitet i förskolan (prop. 2004/05:11).

Mindre barngrupper för barnens skull

1990-talets nedskärningar ledde till försämringar av förskolan med allt större barngrupper. År 1990 var den genomsnittliga gruppstorleken 13,8, för år 2005 var motsvarande siffra 17 barn. Personaltätheten år 1994 var 5,2 barn per årsarbetare, samma förhållande rådde 2005.

Vänsterpartiet anser att personaltätheten måste öka för barnens skull, men minst lika viktigt är att barngrupperna blir mindre. Stora barngrupper har framför allt negativa effekter för vissa barn som t.ex. de yngsta eller barn som behöver speciell uppmärksamhet. Forskning har visat att stora barngrupper och låg personaltäthet kan ha negativa effekter på barns språkutveckling, samspelet mellan barn och vuxna, flickors och pojkers identitetsutveckling och relation och på den dagliga miljön i form av stress, buller och konflikter, något som är en självklar konsekvens av att personalen får mindre tid för varje enskilt barn och dess behov. Gruppstorlek tycks ha större betydelse än personaltäthet, dvs. mindre grupper är att föredra framför större med samma personaltäthet. Det riktade statsbidrag till kommunerna för att öka antalet förskollärare, barnskötare och annan personal med 6 000 som Vänsterpartiet tillsammans med den förra regeringen införde från med 2005 till 2007, har alltså hitintills gett ett positivt resultat men Vänsterpartiet anser att det behövs fler personal i förskolan. I vår särskilda budgetmotion 2006/07:Fi245 gör vi en satsning som innebär 10 000 nya lärare i förskolan.

Barnomsorg på obekvämt arbetstid

Allt fler arbetar på obekvämt arbetstid. Därmed ökar också behovet av tillgång till barnomsorg på kvällen, nätter och helger. De som främst är i behov av denna omsorg är ensamföräldrar inom LO-kollektivet, inte sällan anställda inom samma offentliga sektor som har ansvar för barnomsorgen. Drygt 3 000 barn hade år 2005 tillgång till förskoleverksamhet och/eller skolbarnomsorg med öppethållande på obekväma tider i 109 kommuner jämfört med 2 192 elever i 77 kommuner 1999. Vänsterpartiet anser att utvecklingen går alldeles för långsamt. Att skylla på ekonomin håller inte då alternativet för många kvinnor inte är ett arbete på kontorsarbetstid utan arbetslöshet eller för barnet mycket dåliga tillfälliga lösningar. Detta blir mycket dyrare för samhället.

I 2 a kap. 6 § skollagen står:

Förskoleverksamhet och skolbarnomsorg skall tillhandahållas i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller barnets eget behov.

Vänsterpartiet föreslår att skollagen förtydligas med följande skrivning: Kommunen ska vara skyldig att anordna barnomsorg på obekvämt arbetstid om föräldrarna har behov av detta och inte kan ordna det på annat vis. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Jämställdhet i förskolan

Förskolan är det första steget i flickors och pojkars livslånga lärande. Förskolan påverkar barnen i deras självindentitet och uppfattning om vad flickor och pojkar är, får och kan göra. Könsmakten handlar inte bara om hur pojkar och män uppfattar flickor och kvinnor, utan också om hur de uppfattar sig själva. Detsamma gäller för flickor och kvinnor. Enligt Skolverkets rapport Förskola i brytningstid (2004) prioriterade 77 % av kommunerna värdegrundsfrågorna, men jämställdhetsfrågorna kom först på tionde plats och behandlades nästan inte alls när personal gav exempel på hur de arbetade med frågorna. I propositionen Kvalitet i förskolan (prop. 2004/5:11) konstaterar regeringen att för ett verkningfullt jämställdhetsarbete behövs kunskap och kompetens. Kunskaperna i förskolan om hur könsmönster skapas och upprätthålls bör breddas och fördjupas.

Delegationen Jämställdhet i förskolan som tillsattes 2003 kom nu i juni 2006 med sitt slutbetänkande Jämställd förskola – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete. Vänsterpartiet delar delegationens slutsats att det inte är fler lagar som behövs utan mer kunskap hos alla delar av förskolan, såväl bland barnskötare, förskollärare som ansvariga chefer, administratörer och kommunpolitiker. Det handlar både om genuskunskap och om handledning i hur kunskapen omsätts i det dagliga konkreta pedagogiska arbetet. Det är ett långsiktigt arbete som ständigt pågår och inte kan väljas bort. Av skollagen och läroplanens uppdrag samt av det profess-

Fel! Okänt namn på

ionella åtagandet följer en skyldighet att ge varje flicka och pojke möjligheter att utveckla alla sina färdigheter utan att hindras av traditionella könsmonster. Det handlar också om att sprida och ge möjligheter att ta del av det goda arbete som kommit igång på flera håll med exempel som Björntomten i Gävle och Jämt i förskolan i Göteborg. Det är viktigt att alla huvudmän, anställda och föräldrar får kunskap om läroplanens bestämmelse om jämställdhet i förskolan och att enskilda förskolor också omfattas av detta.

Delegationen kommer med en rad förslag för att få en prioritering av jämställdhetsfrågorna i förskolan. Det handlar om att öka kunskaperna, sprida goda erfarenheter, förstärka och förbättra tillsynen och inspektionen, förbättra lärarutbildningen och utbilda fler genuspedagoger. Delegationen betonar dessutom vikten av att arbetssätt och strategier från förskolan också måste föras vidare till skolan. Vi utvecklar till viss del detta i vår motion Kunskap om könsmaktsordningen (2006/07:Ub267).

Delegationen har även haft i uppdrag att komma med förslag om hur fler män kan rekryteras till förskolan. Andelen män i förskolan har alltid varit låg, den senaste tioårsperioden 2–3 %. På lärarutbildningen har andelen män sjunkit de senaste åren och andelen är särskilt låg på inriktningar mot förskolans verksamhet. Det är också i första hand den låga andelen män många tänker på när jämställdhet och förskolan diskuteras. En jämn könsfördelning är ingen garanti för ett framgångsrikt jämställdhetsarbete utan det handlar främst om det pedagogiska arbetets innehåll och personalens förhållningssätt till barnen. Det behövs dock fler män i förskolan för att visa de vuxna och barnen att både män och kvinnor kan arbeta med barn, omsorg och pedagogik. Det handlar om att bredda mäns uppgifter och utmana synsättet att män inte kan ägna sig åt sådant som kvinnor gör eller tidigare gjort. Liksom delegationen anser Vänsterpartiet att det behövs både breda och långsiktiga satsningar för att höja andelen män i förskolan.

Avskaffa den fria etableringsrätten

Vänsterpartiet vill ha en sammanhållen förskola och skola för alla. Vi vänder oss därför emot privatisering och fri etableringsrätt av förskoleverksamhet. Med stöd av Miljöpartiet fick de borgerliga partierna redan innan regerings-skiftet igenom fri etableringsrätt för förskolan. Förutom ökad segregering och att kommunerna nu inte kan säga nej till exempelvis religiösa förskolor innebär det svårigheter att planera för kommunerna och är kostnadsdrivande.

Trots att en kommun har full behovstäckning kan nya förskolor startas som tar ekonomiskt utrymme från övriga förskolor och det kan i värsta fall leda till att kommunala förskolor hotas av nedläggning mot föräldrars och barns vilja. Så länge kommunerna har ekonomi- och planeringsansvar för förskolan är det också de som ska ha beslutanderätt om etablering. Regeringen bör därför avskaffa den fria etableringsrätten för förskolor och skollagen ändras så att kommunerna återfår rätten att besluta om enskilda förskolor. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Närhetsprincip i förskolan

Enligt skollagen ska plats i förskola erbjudas nära hemmet, men med hänvisning till att lokaler och andra resurser ska utnyttjas effektivt har kommunerna möjlighet att frångå denna princip. Vänsterpartiet anser att lagen på denna punkt inte tar tillräcklig hänsyn till barnens bästa, som bör värderas betydligt högre än den kommunala ekonomin. Det finns stora fördelar med att tydligare framhålla närhetsprincipen vid erbjudande om förskoleplats. Närhet mellan hem och förskola ger barnen möjlighet att tidigt lära känna sin närmiljö. När barnen börjar utveckla sitt sociala umgänge är det en stor fördel om de har möjlighet att leka med sina kamrater från förskolan även på fritiden. Kortare transporter mellan hem och förskola minskar risken för trafikolyckor och kan innebära mindre miljöpåverkan.

Utifrån ett föräldraperspektiv finns det också anledning att skärpa bestämmelserna. Näst efter att det ska finnas bra personal är närhet till hemmet det vanligaste krav föräldrar ställer på förskolan. Undersökningar visar också att de som har stort avstånd mellan hemmet och förskolan ofta är mest missnöjda med sina barns förskoleplacering. Det bör därför vara en skyldighet för kommunen att anvisa plats på en förskola i nära anslutning till bostaden, såvida detta inte innebär avsevärda ekonomiska eller organisatoriska svårigheter. Givetvis ska skälig hänsyn fortsatt tas till vårdnadshavarens önskemål. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag till hur denna närhetsprincip ska utformas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Förbättra modersmålsstödet

Andelen barn som får modersmålsstöd i förskolan har sjunkit drastiskt. Från att under 1980-talet ca 60 % av barnen med fler språk än svenska fick modersmålsstöd är siffran 2005 nere i 14 %. Endast var fjärde kommun erbjuder modersmålsstöd. En orsak är att det riktade statsbidraget togs bort i början av 1980-talet samtidigt som kommunernas ekonomi försämrades. Detta kan jämföras med att ca 55 % av berättigade elever i grundskolan får modersmålsundervisning.

Närmare 50 000 barn (14 %) i förskolan talar ett annat eller fler språk än svenska. Det är allvarligt att modersmålsstödet inte prioriteras trots att forskning visar att barn med utländsk bakgrund som har goda kunskaper i sitt förstaspråk och god kännedom om sin bakgrund och som vistas i flerspråkliga miljöer har bättre möjligheter att lära sig svenska men även att utveckla färdigheter inom andra områden. Särskilt viktigt är stödet för de yngsta barnen som är i färd med att utveckla språk och identitet. Flerspråkighet är också en fördel för barnet genom att det ger möjlighet att prata direkt med för barnet viktiga personer som exempelvis släkt som inte talar svenska, men också en tillgång för samhället.

Fel! Okänt namn på

Förskolan är en mötesplats för både barn och föräldrar, och för många blir förskolan ett av de första mötena med familjer med annan etnisk bakgrund, annan religion och annat språk. Förskolan har därför en stor integrationspolitisk betydelse och ska stödja kulturell mångfald och bejaka flerkulturella identiteter.

I läroplanen för förskolan framgår att det är förskolans uppdrag att bidra till att barn med annat språk än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt s.k. umgängesspråk. Det anges också att förskolan kan bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna och barn med utländsk bakgrund får stöd att utveckla en dubbel kulturidentitet. Men verklighetens drastiska minskning av modersmålsstödet visar att detta inte räcker.

Vänsterpartiet vill därför stärka barns rätt till modersmålsstöd. Det bör också följas upp i kvalitetsredovisningarna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I propositionen Kvalitet i förskolan gjorde regeringen bedömningen att förskolans läroplan (Lpfö 98) bör förtydligas vad gäller det mångkulturella uppdraget för att stärka barns språk och identitetsutveckling. Men också att det bör anges att ett mål för förskolan att sträva mot är att varje barn med fler språk än svenska får stöd att utveckla sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt umgängesspråk. Regeringen ansåg att detta redan var kommunernas uppgift och avsatte inga resurser. Vi avsätter pengar för detta inom ramen för fler lärare till förskolan i vår särskilda budgetmotion (2006/07:Fi245).

Boken i förskolan

Kravet på skolbibliotek gäller inte förskolan. Det kan möjligen ha varit förståeligt så länge som skolbiblioteken definierades enbart som instrument för rent pedagogiska ambitioner och så länge som förskolan inte omfattades av principen om det livslånga lärandet. I dag är läget ett annat. Förskolans uppgift är mycket vidare än att bara omfatta det rena lärandet. Vi vet i dag vilken betydelse det har även för de mycket små barnen, deras kreativitet och fantasi, och i förlängningen för deras framtida möjligheter i samhället, att de kommer i kontakt med böcker och litteratur på ett tidigt stadium, långt innan de själva kan läsa.

Eftersom vi vet att könsrollen formas från första dagen i ett barns liv och att pojkar senare i livet genomsnittligt läser mindre litteratur än flickor, är det viktigt att uppmärksamma att pojkar och flickor i förskolan får likvärdig stimulans när det gäller bokprat och bokläsning och att personalen är medveten om de könsroller som böckerna redovisar och är beredd att hantera detta tillsammans med barnen.

Vänsterpartiet menar att nuvarande ordning inte beaktar förskolebarnens behov av litteratur. Det räcker inte med att enbart hänvisa till folkbibliotekens barnboksavdelningar, när sådana oftast saknas i närheten av den förskola där barnen går och när personalen på förskolorna bara undantagsvis, om alls,

hinner med att gå med barnen till biblioteket. Givetvis kan ett förskolebibliotek, liksom ett skolbibliotek, ta in böcker från folkbiblioteket om det finns god tillgång till lämpliga böcker och ett gott samarbete. Men ansvaret för förskolebarnens ständiga tillgång till böcker, och löpande förnyade bokbestånd, måste ligga på förskolans ledning, inte på den enskilda förskolläraren. Vänsterpartiet anser att även förskolans behov av bibliotek bör tillgodoses i lagen. Detta bör riksdagen som sin mening tillkännage för regeringen.

Dessutom bör Kulturrådet ges i uppdrag att ta fram statistik över tillgången till barnlitteratur i förskolan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Förskolans utemiljö

I Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan 2005 förtydligas vad som står om förskolans utemiljö i skollag och läroplan. Förutom att utemiljön ska tillåta personalen att ha god uppsikt över barnen ska den även vara utformad så att den möjliggör en varierad pedagogisk verksamhet och även fungerar för barn med funktionshinder. Därför anser Skolverket att det är viktigt att kommunernas utvärderings- och uppföljningsarbete tar upp lokalernas och miljöns ändamålsenlighet.

Vänsterpartiet anser att utemiljön påverkar förskolans verksamhet på ett avgörande sätt. Därför bör regeringen lämna förslag om att det bör vara en skyldighet för kommunerna att ta upp förskolans utemiljö i kvalitetsredovisningarna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Annan personal

I förskolan arbetar i huvudsak förskollärare och barnskötare. I propositionen Kvalitet i förskolan (prop. 2004/05:11) förtydligas att förskollärarna har det övergripande ansvaret för barnens utveckling och lärande. Dessutom framhålls att barnskötarna är en viktig grupp. Utöver dessa personalkategorier kan det, enligt propositionen, ”finnas annan personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens utveckling och lärande främjas”. Av naturliga skäl har under senaste tiden uppmärksamheten riktats mot de traditionella personalkategorierna, men det har samtidigt medfört att ”annan personal” har kommit lite i skymundan.

Andelen ”annan personal” i förskolan är ganska liten och det är svårt att, utifrån den tillgängliga statistiken, veta vilken utbildning och vilka uppgifter den har. Vänsterpartiets förhoppning är att statsbidraget till personalförstärkningar i förskolan utnyttjas till att anställa även ”annan personal”. Dock behöver statistiken förbättras och bli mer detaljerad med avseende på vilka personalkategorier som förekommer i förskolan, bl.a. för att rekryteringen ska

Fel! Okänt namn på

kunna följas upp, och detta bör Skolverket få i uppdrag att genomföra. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I läroplan för förskolan (Lpfö 98) anges t.ex. att till förskolans uppdrag hör att främja barns utveckling och lärande genom att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer. Det skulle vara en naturlig utveckling att knyta till sig exempelvis drama- och konstpedagoger och andra personer med utbildning inom och erfarenheter av kulturområdet. Ett annat exempel på förskolans uppdrag är att lägga vikt vid miljö- och naturvårdsfrågor och ha ett ekologiskt förhållningssätt och att detta skulle kunna stärkas med hjälp av personal med utbildning inom detta område.

Myndigheten för skolutveckling bör därför få i uppdrag att genomföra insatser för att öka kunskapen om övrig personal i förskolan, som enligt exemplen ovan kan bidra till att uppnå målen, och på vilket sätt denna personal kan främja utvecklingen i förskolan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 27 oktober 2006

Eva Olofsson (v)

Torbjörn Björlund (v)

Egon Frid (v)

Elina Linna (v)

Rossana Dinamarca (v)

Siv Holma (v)

LiseLotte Olsson (v)